

Askanas, Kazimierz

Profesor Tadeusz Kotarbiński

Notatki Płockie 26/4-109, 2-4

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROFESOR DR TADEUSZ KOTARBIŃSKI
CZŁONEK HONOROWY
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

nie żyje

1886 – 1981

Jeśli nie chcemy ponosić bardzo dotkliwych skutków własnych niedociągnięć, własnego niedorastania do wzorów gdzie indziej osiągniętych, musimy się zdobyć na lepszą sprawność w działaniu, a zwłaszcza we współdziałaniu gospodarczym.

Zorganizowana społeczna praca, wyznaczająca dobra materialne i duchowe musi stać się czymś głównym u nas, jeśli mamy dotrzymać kroku w uniwersalnym współzawodnictwie Ludów.

TADEUSZ KOTARBIŃSKI

Profesor Tadeusz Kotarbiński

3 października 1981 roku zmarł w Warszawie przeżywszy 95 lat profesor dr Tadeusz Kotarbiński, jeden z najwybitniejszych uczonych polskich, Członek Honorowy Towarzystwa Naukowego Płockiego, syn utalentowanego malarza, rysownika i krytyka artystycznego Miłozza Kotarbińskiego, bratanek znanego aktora, dyrektora teatru krakowskiego i krytyka teatralnego Józefa Kotarbińskiego.

Wychowany w tradycjach postępowych i przenikającej całą rodzinę atmosferze żarliwego patriotyzmu brał udział w roku 1905 w strajku szkolnym, w związku z czym szkołę średnią musiał ukończyć za granicą. Rozpoczęcie studiów na wydziale architektury, a następnie matematyczno-fizycznym, wskazywało na zamiłowanie adepta do nauk ścisłych, lecz oba te kierunki nie dawały Mu wystarczającej satysfakcji.

W roku 1907 Tadeusz Kotarbiński zapisał się na wydział filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego. Studiował pod kierunkiem wybitnego filozofa profesora Kazimierza Twardowskiego, jednego z najznakomitszych przedstawicieli neopozytywizmu polskiego, który nadał kierunek całej myśli filozoficznej w Polsce w drugiej połowie XIX wieku.

W czasie studiów Tadeusz Kotarbiński oddawał się jednocześnie z właściwą Mu wytrwałością pracy nad rozszerzeniem swej wiedzy z zakresu języków klasycznych, tak niezbędnych dla zgłębienia filozofii starożytnej i średnio-wiecznej.

Po uzyskaniu w roku 1912 dyplomu, wykładał przez krótki okres jako nauczyciel w gimnazjum Reja w Warszawie, a następnie prowadził wykłady zleczone na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w roku 1919 został mianowany profesorem zwyczajnym licząc 33 lata, co w owym czasie stanowiło rzadko spotykany ewenement. Na stanowisku tym pozostawał do roku 1961. W latach 1951—1961 Tadeusz Kotarbiński

piastował stanowisko kierownika katedry logiki.

Bezpośrednio po zakończeniu działań związanych z drugą wojną światową, Tadeusz Kotarbiński włączył się w nurt organizowania nauki polskiej, obejmując w roku 1945 stanowisko rektora nowo powstałego Uniwersytetu Łódzkiego.

W uznaniu wielkich zasług naukowych i jego budzącej najwyższy szacunek postawy moralnej i społecznej zostaje wybrany Prezesem Polskiej Akademii Nauk, której członkiem był od jej powstania. Na stanowisku tym pozostawał od roku 1957 do roku 1962, poświęcając dużo czasu pracy organizacyjnej w zakresie układów strukturalnych i funkcjonalnych nauki polskiej.

Wiążąc nieprzeciętną wiedzę i talenty naukowe z ogromną pracowitością i wytrwałością Profesor opublikował około 300 prac naukowych i popularnonaukowych.

W dziedzinie filozofii ścisłej to jest w ontologii i teorii poznania oraz w logice, a także w prakseologii uczony ten stał się nie tylko najwybitniejszym myślicielem w kraju, lecz osiągnął poważną pozycję wśród współczesnych filozofów świata.

W okresie międzywojennym Profesor należał do lwowsko-warszawskiej szkoły filozoficznej, zajmując stanowisko zdecydowanie materialistyczne. Poglądy swe wywodzące się z tych założeń określał mianem reizmu, później konkretyzmu, czasem też terminem pansmatyzm lub radykalny realizm.

Tadeusz Kotarbiński był twórcą koncepcji filozoficznej, polegającej na zaprzeczeniu istnienia przedmiotów psychicznych, a także zdarzeń, stanów rzeczy, ich własności i stosunków uważając, że istotny byt mają tylko rzeczy (konkrety), a wszystko co wchodzi w zakres wskazanych wyżej kategorii, stanowi tylko hipostazy pojęć, abstrakcje, nie mające samo-

dzielnego bytu, a nazwy ich mają charakter pozorny (onomatoidy). Koncepcja ta zwalcza w sposób zasadniczy poglądy realistów krytycznych według których sądy o rzeczach oparte są na podstawie ich cech.

Według koncepcji reizmu postrzegamy w rzeczywistości bezpośrednio same rzeczy, pojęte w najszerszym sensie. Reizm uznaje za realne tylko takie wypowiedzi, które można przekształcić na równorzędne wypowiedzi o osobach lub rzeczach.

Na stanowisku filozofii określonej przez Kotarbińskiego mianem reizmu stanął pod koniec swego życia Franciszek Brentano, znakomity filozof XIX i początku XX wieku, profesor filozofii uniwersytetów wüzburgskiego i wiedeńskiego, mistrz Kazimierza Twardowskiego, którego uczniem był Kotarbiński.

Niezwykle ważną domenę działalności i osiągnięć naukowych Profesora stanowi prakseologia, to jest sformułowana przez Niego ogólna teoria sprawnego działania. Sam termin „prakseologia” stworzony został jeszcze w roku 1822 przez filozofa francuskiego, lecz rozpowszechniony został dociekaniem i publikacjami Tadeusza Kotarbińskiego, który należy do głównych twórców i propagatorów tej teorii.

Do ważnych dziedzin zainteresowania Profesora należała też etyka w jej laickim ujęciu, określana jako etyka niezależna oraz zagadnienia praktyki wychowania moralnego.

Wysunięta przez Niego koncepcja „spolegliwego opiekuna” zalecająca gotowość świadczenia dobra i niesienia pomocy innym, skierowana jest ku umocnieniu solidarnego współzycia społecznego prowadząc ku zapewnieniu ludziom lepszemu, praktycznie osiągalnemu współzycia.

Przedstawione w swych poglądach naukowych zasady etyki Profesor realizował nieustępliwie w życiu, wpajając je swym uczniom, dla których był mistrzem, niezrównanym wychowawcą i niedościgłym wzorem.

Do najważniejszych z licznych publikacji profesora należą: Szkice praktyczne (1913), Utylitaryzm w etyce Milla i Spencera (1915 r.), Elementy poznania, logiki formalnej i metodologii nauk (I wyd. 1929, II wyd. znacznie rozszerzone 1961 r.), Idea wolności (1936 r.), Z zagadnień ogólnej teorii walki (1938 r.), Kurs logiki dla prawników (1951 r.), Traktat o dobrej robocie (1955 r.), Sprawność i błąd (1956 r.), Wykłady z dziejów logiki (1957 r.), La logique en Pologne (1959 r.), Hasło o dobrej robocie (1968 r.) oraz Abecadło praktyczności (1972 r.). Ukazał się też w dwu tomach Wybór Pism, w których t. I zawiera Myśli o myśleniu (1957—58 r.).

Wielostronna i fundamentalna dla koncepcji reizmu i prakseologii działalność Profesora wywarła wpływ na różne dziedziny nauk,

zwłaszcza na rozwój filozofii w kraju i za granicą. Wielkie są także zasługi Profesora jako wspaniałego wychowawcy kilku pokoleń filozofów polskich, którym wpajał umiejętność głębokiego spojrzenia metodologicznego, niewzruszone zasady laickiej moralności, używając stworzonego przez niego terminu oraz — „spolegliwości” w stosunkach międzyludzkich.

Tadeusz Kotarbiński, wielki humanista o poglądach zdecydowanie postępowych, głęboko uspołeczniony, tolerancyjny i serdecznie życzliwy, „spolegliwy” we współzyciu z ludźmi, swą postawę etyczną, społeczną i obywatelską przejawiał otwarcie i nieustępliwie w ciągu całego swego życia. Tę postawę Mistrza, zwalczającego obskurantyzm, rasizm, nietolerancję religijną i prześladowanie człowieka za jego poglądy przejęła jako credo życiowe ogromna większość jego licznych uczniów. W okresie okupacji Profesor wykładał w tajnych kompletach. W tym czasie stracił rozstrzelanego przez Niemców w r. 1943 brata Mieczysława, malarza i grafika, profesora Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

W okresie powojennym, jako jeden z organizatorów nauki polskiej, poza dalszą działalnością naukową Profesor rozwijał też szeroką działalność publicystyczną i popularnonaukową, wywierając wpływ na umacnianie w społeczeństwie poglądów racjonalistycznych i postępowych. Wielka pozycja naukowa Profesora w kraju i w świecie znajdowała swój wyraz w powierzeniu Mu wielu wybitnych stanowisk i godności naukowych. Członkostwo Akademii Nauk zaoferował mu Związek Radziecki, Bułgaria i Mongolia, był przewodniczącym Międzynarodowego Instytutu Filozofii, doktorem honoris causa instytutów krajowych i zagranicznych, Przewodniczącym Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, członkiem wielu Towarzystw zagranicznych i krajowych, między tymi Członkiem Honorowym Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Wielostronna działalność Profesora i Jego wielkie osiągnięcia zostały uhonorowane licznymi odznaczeniami państwowymi i społecznymi z których do najważniejszych należą: Sztandar Pracy I Klasy, Krzyż Wielki Odrodzenia Polski, nagroda Państwowa I stopnia oraz szczególnie ceniony przez Profesora tytuł „Zasłużonego Nauczyciela PRL”.

Pogrzeb, który zgromadził rzesze uczonych, przedstawicieli Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetów oraz reprezentantów najwyższych Władz stanowił akt hołdu złożonego wielkiemu uczonemu. Ze zgonem Profesora Tadeusza Kotarbińskiego Kraj traci wybitnego uczonego, człowieka wielkiego formatu. Odszedł od nas wspaniały humanista, bojownik o ogólnoludzkie wartości moralne i społeczne, którym dawał świadectwo całym swym długim, wspaniałym życiem.